

طراحی الگوی مدیریت بحران دانشکده‌های کشاورزی در شرایط پاندمیک

شایان فروزان فر

گروه اقتصاد، ترویج و آموزش کشاورزی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

مریم امیدی نجف آبادی^۱

گروه اقتصاد، ترویج و آموزش کشاورزی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

مهدی میردامادی

گروه اقتصاد، ترویج و آموزش کشاورزی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

چکیده

پژوهش حاضر با هدف طراحی الگوی مدیریت بحران دانشکده‌های کشاورزی در شرایط پاندمیک انجام گرفته است. این پژوهش مبتنی بر روش کیفی و استراتژی نظریه داده‌بنیاد با رهیافت سیستماتیک بوده است. داده‌های پژوهش از طریق مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته با ۲۵ نفر از خبرگان در دانشکده‌های کشاورزی استان تهران جمع‌آوری شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها در طی سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی انجام شد و به ظهور ۳۹۳ کد باز، ۹۸ مفهوم در قالب ۲۴ مقوله فرعی و ۹ مقوله اصلی در ۶ طبقه منجر گردید. نتایج نشان داد که سیاستگذاری و تدوین قوانین برای محافظت از عملکرد دانشکده‌های کشاورزی، به عنوان شرایط علی موجب ضرورت یافتن مدیریت بحران پاندمیک در دانشکده‌های کشاورزی گردیده است. همچنین مدیریت بحران پاندمیک در دانشکده‌های کشاورزی شامل سه مؤلفه آمادگی پیش از بحران، پاسخ در حین بحران و بازیابی پس از بحران می‌باشد که در صورت به‌کارگیری راهبردهای توسعه و تنوع منابع مالی دانشگاه، ارتقا سرمایه اجتماعی و فرهنگسازی و نیز توسعه ارتباطات و همکاری در بستر مناسبی از زیرساخت‌های دانشگاه و با در نظر گرفتن مدیریت منابع انسانی می‌تواند منجر به ظهور پیامد پایداری آموزش عالی گردد.

کلمات کلیدی: مدیریت بحران، پاندمیک، پایداری آموزش عالی، دانشکده‌های کشاورزی.

مقدمه

حیات بشری همواره با بحران‌های متعددی روبه‌رو بوده و به قول هگل^۱، روح دولت‌ها و ملت‌ها در کشاکش بحران‌ها شکل می‌گیرد (واعظی و همکاران، ۱۴۰۰). بحران، رویدادی است که پتانسیل ایجاد یک تغییر زیانبار بزرگ در نظام اجتماعی را دارد و در آن، تناسب بین علت و پیامد وجود ندارد (والبی^۲، ۲۰۲۲)؛ موقعیت‌هایی که سیستم را از حالت تعادل خود دور کرده و دارای ابعاد و پیامدهایی هستند که به سختی قابل کنترل بوده و نیاز به اقدام سریع برای مدیریت دارند (بشیری و همکاران، ۱۴۰۰). سیستم‌های مدیریت بحران، برای اجتناب از شرایط اضطراری و برنامه‌ریزی نحوه برخورد با بحران‌ها و برای کاهش پیامدهای فاجعه‌بار آنها طراحی و توسعه داده می‌شوند (عبدالا و همکاران^۳، ۲۰۲۱). یکی از بحران‌هایی که علاوه بر سلامت جامعه، تأثیر عمیقی بر تمامی جوانب حیات بشر می‌گذارد، اپیدمی‌ها و پاندمی‌ها هستند (جدواب و همکاران^۴، ۲۰۲۱). بحران‌های پاندمیک مانند کووید ۱۹، از مهم‌ترین و چالش برانگیزترین وضعیت‌های مرتبط با سلامت جامعه بوده که مستلزم تصمیم‌گیری و مدیریت فوری برای نجات جان انسان‌ها هستند (الدهری و همکاران^۵، ۲۰۲۱). این بیماری (تا ۲۱ مارس ۲۰۲۳) به بیش از ۲۰۰ کشور گسترش یافته و بیش از ۷۶۱ میلیون نفر را در سراسر جهان آلوده کرده و بیش از ۶/۸ میلیون نفر را به کام مرگ کشانده است (سازمان بهداشت جهانی^۶، ۲۰۲۳). در حالی که خود بحران پاندمیک، مسائل و مشکلات متنوعی از جنبه‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی ایجاد کرده است (تیتکو و ریستوج^۷، ۲۰۲۰)، عدم وجود دانش عملی در مورد مقابله و مدیریت پاندمیک، سطوح ناآگاهی

و عدم اطمینان را افزایش داده و بدین ترتیب، بعد دیگری از بحران ظاهر شده است (مایورانو و همکاران^۸، ۲۰۲۰). بنابراین برای حفظ حیات و ارزش‌های اصلی سیستم‌های اجتماعی به عملکردهایی برای ارائه راه‌حل‌های فوری در شرایط عدم اطمینان شدید، مانند بحران پاندمیک نیاز است (باریرو و همکاران^۹، ۲۰۲۰). دولت‌ها و سازمان‌ها باید ظرفیت‌هایی را برای مقابله و مدیریت بحران پاندمیک ایجاد کنند و به تدوین برنامه و دستورالعمل‌هایی برای مقابله با رویدادهای تجربه نشده و آماده‌سازی برای آنها بپردازند (ترامپ و لینکو^{۱۰}، ۲۰۲۰).

آموزش عالی را می‌توان یکی از متاثرترین حوزه‌ها از بحران پاندمیک و ویروس کووید ۱۹ دانست (ولچ^{۱۱}، ۲۰۲۲). همه‌گیری کووید ۱۹، تغییرات قابل توجهی را در سیستم‌های آموزشی در سراسر جهان ایجاد کرد (کاواریک و همکاران^{۱۲}، ۲۰۲۱) و تلاش‌هایی را برای سازگاری با شرایط جدید در آموزش عالی به همراه داشت (بیدکس و همکاران^{۱۳}، ۲۰۲۳). در بسیاری از کشورها، برای کاهش شیوع ویروس کرونا، آموزش‌های حضوری در دانشگاه‌ها تعطیل شد. برای اینکه آموزش دانشجویان تداوم داشته باشد، راهکارهای مختلفی از جمله آموزش مجازی ارائه شد (وینر و همکاران^{۱۴}، ۲۰۲۰). این بحران علاوه بر پیامدهای آموزشی، موجب اختلالاتی در سایر ابعاد عملکردی دانشگاه‌ها و پژوهشگاه‌ها نظیر پژوهش، کسب درآمد و تعاملات اجتماعی به عنوان یکی از زیرسیستم‌های نظام آموزش عالی شد (میلی منفرد و همکاران، ۱۳۹۹).

گزارش‌ها تأیید می‌کند بیش از ۸۷ درصد از جمعیت دانشجویی جهان و در حدود ۶۰/۲ میلیون نفر از استادان دانشگاهی تحت تأثیر بحران قرار گرفتند (یونسکو و

⁸ Maiorano et al.

⁹ Barreiro et al.

¹⁰ Trump and Linkov

¹¹ Welch

¹² Kavaric et al.

¹³ Biddix et al.

¹⁴ Viner et al.

¹ Hegel

² Walby

³ Abdalla et al.

⁴ Jedwab et al.

⁵ Al Dhaheri et al.

⁶ WHO

⁷ Titko and Ristvej

فعالیت‌های اجتماعی آسیب دید (المر و همکاران^۸، ۲۰۲۰). نامساعد شدن وضعیت مالی دانشجویان یکی دیگر از پیامدهای شدید بیماری همه گیر کووید-۱۹ بوده است که در بیشتر موارد به از دست دادن مشاغل دانشجویی مربوط می‌شود (لی^۹، ۲۰۲۱). در کشور ایران نیز، در مورد فعالیت‌های یاددهی و یادگیری (انتقال دانش) در برابر بحران کووید-۱۹ چنین چالش‌هایی وجود داشت (هداوند، ۱۴۰۰).

در این میان، دانشجویان رشته‌های کشاورزی نسبت به رشته‌های تئوریک، با مشکلات دوچندان مواجه شدند. زیرا در رشته کشاورزی، بخشی از یادگیری به صورت یادگیری تجربی و از طریق فعالیت‌هایی مانند آموزش تکنیک‌های کاشت، داشت و برداشت در مزرعه؛ کشت نمونه‌های آزمایشگاهی و غیره به توسعه مهارت‌های حرفه‌ای و توانمندی دانشجویان رشته‌های کشاورزی انجام می‌شود (تاسکی و همکاران^{۱۰}، ۲۰۲۱). از آنجا که در دوره همه‌گیری کووید ۱۹ و انتقال آموزش به فضای مجازی، یادگیری تجربی ممکن نبود، لذا آموزش عملی ناکارآمد شده و اهداف دوره تامین نمی‌شد (حسین و همکاران^{۱۱}، ۲۰۲۲). در نتیجه دانشجویان این رشته‌ها که نیازمند به یادگیری و تحقیق در محیط‌های آزمایشگاهی و کارگاهی بودند، خسران زیادی را متحمل شده‌اند (مک کیم و همکاران^{۱۲}، ۲۰۲۱). از سوی دیگر، فعالیت‌های پژوهشی ضروری مربوط به رساله‌های دکترای تخصصی و پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد که منوط به استفاده از امکانات آزمایشگاهی بودند، به دلیل عدم امکان حضور دانشجو در آزمایشگاه، متوقف شده یا به تعویق افتادند.

یسالک^۱، ۲۰۲۰). بنابر اعلام بانک توسعه آسیا^۲، شیوع ویروس کرونا حدود ۲ تا ۴/۱ میلیارد دلار به اقتصاد جهان صدمه مالی وارد کرده و آموزش عالی و دانشگاه‌های سراسر جهان نیز به سبب این بیماری متحمل خسارت شدند (ساوادا و سامالوگ^۳، ۲۰۲۱). همچنین، شیوع این بیماری مرگبار سبب محدودیت‌های سفر و ویزا برای دانشجویان خارجی شده و از تعداد متقاضیان بین‌المللی کاسته و درآمد دانشگاه‌ها کاهش یافت (مائوراس^۴، ۲۰۲۰).

علاوه بر خسارات مالی دانشگاه‌ها، استادان نیز از نظر حرفه‌ای تحت تأثیر بحران قرار گرفته‌اند. پاندمی، ناکافی بودن دانش و مهارت‌های مدرسان برای طراحی و اجرای تدریس در فضای دیجیتال و نیاز به بهبود آموزش اساتید برای انطباق با جو آموزشی به سرعت در حال تغییر جهانی را برجسته کرده است (ننکو و همکاران^۵، ۲۰۲۱). از سوی دیگر، تحقیقات به پیامدهای منفی متعددی از کووید ۱۹ بر عملکرد تحصیلی، سلامت روان، وضعیت مالی و زندگی اجتماعی دانشجویان در سطوح مختلف اشاره کرده‌اند (سین و همکاران^۶، ۲۰۲۳). در حالی که برخی از دانشجویان کمبود مهارت‌های رایانه‌ای را گزارش کردند، برخی دیگر به دلیل به تعویق انداختن آزمایش‌ها و لغو آموزش عملی و کارآموزی، با تأخیر در فعالیت‌های تحصیلی مواجه شدند (چاتزپاناجیوتو و همکاران^۷، ۲۰۲۳). بهزیستی روانشناختی دانشجویان نیز تحت تأثیر قرار گرفت و گزارش شد که آنها استرس، افسردگی، اضطراب، خشم و ناامیدی را تجربه کردند (آریستوونیک و همکاران^۸، ۲۰۲۰). زندگی اجتماعی دانشجویان به دلیل فاصله‌گذاری اجتماعی، عدم امکان ملاقات با دوستان، مسافرت یا شرکت در

⁸ Aristovnik et al.

⁹ Elmer et al.

¹⁰ Le

¹¹ Tasci et al.

¹² Hussain et al.

¹³ McKim et al.

¹ UNESCO-IESALC

² Asian Development Bank

³ Sawada and Sumulong

⁴ Maurrasse

⁵ Nenko et al.

⁶ Sin et al.

⁷ Chatzipanagiotou et al.

پاندمیک کووید-۱۹ نه تنها باعث ایجاد تغییرات سریع و غیرمنتظره در موسسات آموزش عالی شد، بلکه به تهدیدی برای دستیابی به اهداف توسعه پایدار^۱ سازمان ملل متحد تبدیل گردید (کراوفورد و سیفونتنس- فائورا^۲، ۲۰۲۲) و آموزش عالی را در دستیابی به هدف "تامین آموزش با کیفیت فراگیر و عادلانه و ارتقای فرصت‌های یادگیری مادام‌العمر برای همه" (هدف ۴ از اهداف توسعه پایدار) دور کرده است (هاجریس^۳، ۲۰۲۱). یکی دیگر از چالش‌های بزرگ کووید ۱۹ برای پایداری، نرخ‌های بالاتر مصرف ناپایدار برای رفع نیازهای جدید مانند فناوری دیجیتال برای یادگیری یا پلاستیک‌های یک‌بار مصرف در دوره پاندمیک است (انهولون و همکاران^۴، ۲۰۲۰).

همچنین، این بحران، منجر به واگرایی اساسی از مأموریت‌های اجتماعی دانشگاه‌ها پیش از پاندمیک شد و منابع سازمانی از استراتژی‌های اصلی پایداری منحرف شدند (لیلفیلهو^۵، ۲۰۲۰). بنابراین، به منظور یافتن راه‌هایی برای کاهش خسارات، آماده‌سازی، مداخله، بهبود و بازسازی آموزش عالی، به مدیریت بحران نیاز است (توکرو^۶، ۲۰۲۰). مدیریت بحران در آموزش عالی عبارتست از توانایی نظام آموزش عالی در تشخیص بهنگام دگرگونی‌ها، تغییرات، شوک‌ها، اختلالات و شگفتی‌ها و کاهش احتمال مواجهه با این موارد (رویکرد آینده‌نگرانه)، کنترل آنها در صورت رخداد، تطبیق با شرایط جدید و بازیابی سریع پس از شوک (رویکرد واکنشی) در راستای تحقق اهداف (میلی منفرد و همکاران، ۱۳۹۹). مدیریت بحران به حداقل رساندن تاثیر اختلالات اجتناب‌ناپذیر بحران‌ها را مقدر می‌سازد (شاو^۷،

۲۰۱۷). اما شواهد نشان می‌دهد موسسات آموزش عالی برنامه‌ریزی مناسبی برای مدیریت بحران کوتاه مدت ندارند و حتی برای بحران‌های جاری نیز آمادگی ندارند (بوکر^۸، ۲۰۱۴). علاوه بر این، تعداد کمی از دانشگاه‌ها وجود دارد که برنامه‌ریزی برای تداوم آموزشی حین بحران داشته باشند (فوستر و اسمیت^۹، ۲۰۱۵) و تقریباً هیچ یک برنامه‌ریزی برای تداوم یادگیری در زمان یک بحران مداوم ندارند (کارنوال و هاتاک^{۱۰}، ۲۰۲۰).

از سویی، شیوع گسترده و چندباره این ویروس نشان می‌دهد، بی‌تردید غفلت بزرگی در خصوص مدیریت بحران‌های زیستی روی داده است و فراتر از مهار بحران کنونی، احتمال شیوع مکرر و به مراتب خطرناکتر بیماری‌های مشابه در آینده، بی‌توجهی به لزوم آمادگی در برابر همه‌گیری‌های بعدی بسیار نگران‌کننده خواهد بود (فریدن و همکاران^{۱۱}، ۲۰۲۱). سازمان جهانی بهداشت اعلام کرد که با وجود تلاش‌های درخور توجهی که در مبارزه با کووید ۱۹ انجام گرفته، وضعیت امروزی جهان از آمادگی برای مبارزه با همه‌گیری‌های دیگر به دور است. ادهانوم^{۱۲} (۲۰۲۰) رئیس سازمان بهداشت جهانی نیز هشدار داد که همه‌گیری کنونی، آخرین بحران اپیدمی در جهان نخواهد بود و بیماری‌های همه‌گیر یک واقعیت زندگی هستند (کاسینوتا و وانلی^{۱۳}، ۲۰۲۰). لیو و همکاران^{۱۴} (۲۰۲۲) معتقدند که همه‌گیری‌های بعدی در راهند.

در زمینه مدیریت بحران کووید ۱۹ در آموزش عالی، پژوهش‌هایی در داخل و خارج از کشور انجام شده، که در ادامه به تعدادی از آنها اشاره می‌شود. ودود^{۱۵} (۲۰۲۳) استراتژی‌های کاهش اثرات نامطلوب همه‌گیری را از طریق

بنابراین، به منظور یافتن راه‌هایی برای کاهش خسارات، آماده‌سازی، مداخله، بهبود و بازسازی آموزش عالی، به مدیریت بحران نیاز است (توکرو^۶، ۲۰۲۰). مدیریت بحران در آموزش عالی عبارتست از توانایی نظام آموزش عالی در تشخیص بهنگام دگرگونی‌ها، تغییرات، شوک‌ها، اختلالات و شگفتی‌ها و کاهش احتمال مواجهه با این موارد (رویکرد آینده‌نگرانه)، کنترل آنها در صورت رخداد، تطبیق با شرایط جدید و بازیابی سریع پس از شوک (رویکرد واکنشی) در راستای تحقق اهداف (میلی منفرد و همکاران، ۱۳۹۹). مدیریت بحران به حداقل رساندن تاثیر اختلالات اجتناب‌ناپذیر بحران‌ها را مقدر می‌سازد (شاو^۷،

⁹ Foster & Smith

¹⁰ Carnevale & Hatak

¹¹ Frieden et al.

¹² Adhanom

¹³ Cucinotta & Vanelli

¹⁴ Liu et al.

¹⁵ Wadud

¹ Sustainable Development Goals (SDGs)

² Crawford & Cifuentes-Faura

³ Hadjeris

⁴ Anholon et al.

⁵ Leal Filho

⁶ Toquero

⁷ Shaw

⁸ Booker

حمایت مستمر از دانشجویان برای ارائه خدمات علمی و محیطی مساعد برای آموزش عالی ارائه شد.

تیلسچ و همکاران^۶ (۲۰۲۱) در پژوهش خود، ضمن تأکید بر تشکیل تیم مدیریت بحران چندرشته‌ای در سطوح مختلف اداری در هر سازمانی و آموزش و آمادگی اعضای تیم مدیریت بحران، تدوین اقدامات مرتبط با بازیابی و بازتوانی در دوران پسا بحران متذکر شده‌اند. ریورن و همکاران^۷ (۲۰۲۱) در بررسی دیدگاه دانشجویی در مورد مدیریت بحران در آموزش عالی، اقدامات عملی دانشگاه را تأمین منابع و خدمات مالی و بهداشت اضافی در اختیار دانشجویان، خدمات حمایتی عاطفی از طریق مشاوره و ایجاد یک مخزن منابع آموزشی سازگار با یادگیری آنلاین ذکر نمودند. لیل فیلهو (۲۰۲۰) استراتژی‌های آموزش عالی در مورد چگونگی مقابله با ویروس همراه با رویکرد پایداری پیشنهاد نمود: در این زمینه علاوه بر اقدامات مربوط به بهداشت و فاصله‌گذاری اجتماعی، بازاندیشی و طراحی مجدد راه‌های مصرف منابعی مانند آب و انرژی و کاهش اثرات زیست‌محیطی آنها مورد توجه قرار گیرد.

آذر و ذاکر صالحی (۱۴۰۱) نشان دادند مؤلفه‌های مسئولیت اجتماعی دانشگاه در مقابله با کرونا شامل شش مؤلفه شناسایی تغییرات، افزایش دانش اجتماعی، استقرار مدیریت بحران، ایجاد ساختار انعطاف‌پذیر و سازگار با تحولات محیطی، داشتن الگوی ارتباطی کارآمد و مؤثر با جامعه و ابعاد اجرایی و ارائه راهکار است. قریشی خوراسگانی و نظرزاده زارع (۱۴۰۱) چالش‌های نظام آموزش الکترونیکی دانشگاه الزهرا در بحران پاندمی کووید ۱۹ را در شش طبقه شامل: چالش زمان، چالش زیرساخت‌ها و خدمات پشتیبانی، چالش انگیزه، چالش مهارت‌های پیش‌نیاز، چالش فنی و چالش اجتماعی طبقه‌بندی نمودند. صلاتی و

کاهش هزینه‌ها و تغییرات در تخصیص بودجه در دانشگاه‌های استرالیا پیشنهاد کرده و همچنین دیدگاهی انتقادی از تعدیل شغل و طرح‌های اضطراری اتخاذ شده توسط دانشگاه‌های استرالیا در طول همه‌گیری ارائه داده است. اولکسینکو و همکاران^۱ (۲۰۲۲) در پژوهشی با عنوان "مدیریت بحران جهانی و آموزش عالی" نشان داد تمرکز بر وابستگی‌های عاملی و پیوندهای سازمانی، زمینه را برای مفهوم‌سازی مدیریت بحران پردیس به‌عنوان یک ساختار فرهنگی خاص در زمینه آموزش عالی متأثر از همه‌گیری جهانی فراهم می‌کند. راسیل و همکاران^۲ (۲۰۲۲) راهبردهای مؤسسات آموزش عالی در مواجهه با نااطمینانی‌ها در بحران کووید ۱۹ را در چهار بعد ذکر نمودند: (۱) تاب‌آوری و مدیریت تغییر، (۲) تحول دیجیتال و یادگیری آنلاین، (۳) تغییر برنامه درسی و (۴) پایداری. کیم^۳ (۲۰۲۰) نشان داد سه سناریو احتمالی برای دانشگاه‌ها در مواجهه با پاندمیک وجود دارد: افزایش یادگیری ترکیبی؛ آموزش برخط به‌عنوان یک اولویت راهبردی؛ تجدیدنظر در برونسپاری توانمندی‌های اصلی آموزشی به شرکت‌های مدیریت برنامه‌های برخط.

کارسانتیک^۴ (۲۰۲۱) گزارش کرد که به جز تفاوت‌های جزئی، سیاست‌های آموزش عالی در شرایط بحران عمدتاً در الگوهای مشابه اجرا می‌شود، عمده‌ترین راهبردها عبارتند از: سیاست‌گذاری آموزشی انعطاف‌پذیر و سیستماتیک، همکاری بین مقامات و دانشگاه‌ها، بهبود زیرساخت اینترنت و انعطاف‌پذیری برنامه‌های آموزشی.

در تحقیق جانسون و تامپسون^۵ (۲۰۲۱) مدیریت بحران پاندمیک دانشگاه‌ها در سه مرحله قبل از بحران (آمادگی و پیشگیری)، حین بحران (پاسخ) و پس از بحران (بازسازی) به منظور باقی ماندن زیرساخت‌های آموزشی و فناوری و

⁵ Johnson and Thompson

⁶ Thielsch et al.

⁷ Rayburn et al.

¹ Oleksiynko et al.

² Rasil et al.

³ Kim

⁴ Karsantik

دیگر عوامل زمینه‌ای و مداخله‌گر، در موفقیت ادامه حیات دانشگاه‌ها، نقش مهم و تأثیرگذاری داشته باشند. لذا، هدف از این پژوهش، طراحی الگوی مدیریت بحران دانشکده‌های کشاورزی استان تهران در شرایط پاندمی به منظور کمک به کاهش اثرات پاندمیک کووید ۱۹ و پاندمیک و اپیدمیک‌های احتمالی آتی، بر دانشگاه‌ها و دانشکده‌های کشاورزی است. نتایج پژوهش می‌تواند به سیاست‌گذاران، شرکای اجتماعی، استادان، دانشجویان و سایر ذینفعان درونی و بیرونی آموزش عالی عمومی در کاهش اثرات منفی بحران کرونا و مدیریت کارآمد روند یادگیری و فرایند آموزش و همچنین افزایش انعطاف‌پذیری آموزش عالی در عصر کرونا و همچنین پساکرونا کمک کند.

روش تحقیق

پژوهش حاضر با هدف طراحی الگوی مدیریت بحران در شرایط پاندمیک در دانشکده‌های کشاورزی استان تهران انجام گرفته است. با توجه به این که مرور تحقیقات پیشین حکایت از ضعف نظریه‌های موجود در زمینه طراحی و تبیین مدل مدیریت بحران دانشکده‌های کشاورزی در شرایط پاندمیک دارد، پژوهش به روش کیفی انجام شد. بنابراین این پژوهش از نوع پژوهش‌های کیفی با رویکرد استقرائی و مبتنی بر پارادایم تفسیرگرایی است که به لحاظ ماهیت، پژوهشی اکتشافی و از نظر هدف، پژوهشی کاربردی محسوب می‌شود. همچنین از آنجا که پژوهش حاضر بر تدوین تئوری تأکید داشته و نیاز به آشکارسازی دانش ضمنی خبرگان در این حوزه دارد، از راهبرد نظریه‌پردازی داده‌بنیاد بهره می‌برد. ایده اصلی این راهبرد آن است که نظریه‌پردازی از داده‌های در دسترس ناشی نمی‌شود؛ بلکه بر اساس داده‌های حاصل از مشارکت‌کنندگان که فرآیند مورد پژوهش را تجربه

همکاران (۱۴۰۰) عوامل تأثیرگذار بر تقویت مدیریت در شرایط بحرانی در مراکز آموزشی درمانی را ۵ عامل رهبری، عامل اجتماعی، عامل انگیزشی، عامل سازمانی و عامل چابکی معرفی نمودند. صالحی عمران و عین‌خواه (۱۳۹۹) راهکارها و اقدام‌های سیاستی جهت مقابله با بحران کووید ۱۹ در آموزش عالی را در پنج حوزه به شرح زیر ارائه دادند: اقدام‌های بهداشتی، اقدام‌های اداری برای محافظت از عملکرد سیستم آموزشی، حمایت‌های مالی، حمایت‌های اجتماعی- عاطفی از جامعه دانشگاهی، اقدام‌های حمایتی برای استمرار فعالیت‌های آموزشی. شفیع‌ی (۱۳۹۹) در بررسی طرح مدیریت بحران در دانشگاه، بر مدیریت خاص تمرکز یافته‌ای به نام گروه مدیریت بحران به منظور تهیه و تدوین سیاست‌ها، اهداف، خط مشی‌ها، راهبردها و راهکارهای اجرایی در زمینه تأسیسات و بخش امنیت و ایمنی عمومی، امور تحصیلی، امور دانشجویی، خدمات بهداشتی تأکید کرد.

اهداف تحقیق

همان‌طور که گفته شد، مواجهه با موقعیت‌های پیش‌بینی نشده در کارکرد دانشگاه، از طریق مدیریت بحران امکان‌پذیر است؛ تا با آمادگی قبلی بتوان به مقابله با اختلالات ناشی از بحران پرداخت و آسیب‌های حاصله را به سرعت بازسازی نمود و پایداری کارکرد سیستم را حفظ نمود. نظر به این که در زمینه طراحی الگوی مدیریت بحران دانشکده‌های کشاورزی استان تهران در شرایط پاندمیک، پژوهشی صورت نگرفته و با توجه به خلأ تحقیقاتی موجود، ضرورت دارد تا با پژوهشی علمی و نظام‌مند، با استفاده از نقطه‌نظرات خبرگان، به بررسی عوامل تأثیرگذار بر مدیریت بحران دانشکده‌های کشاورزی استان تهران در شرایط پاندمی پرداخته شود و راهکارها و راهبردهای مناسب برای رسیدن به آموزش عالی پایدار تدوین شود. پیش‌بینی راهکارها و اقدام‌های سیاستی می‌تواند در کنار

در نظریه داده‌بنیاد، فرایند جمع‌آوری داده‌ها، نظم دادن و تجزیه و تحلیل داده‌ها به هم وابسته‌اند و هم‌زمان انجام می‌شوند. در طرح نظام‌مند نظریه داده‌بنیاد، برای تحلیل داده‌های کیفی گردآوری شده، باید سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی انجام شود تا در نهایت، پارادایمی منطقی یا تصویری عینی از نظریه خلق شده ارائه شود.

الف: کدگذاری باز^۲: فرایند تحلیل و نامگذاری مفاهیم، طبقه‌بندی و کشف ویژگی‌ها و ابعاد آنها در داده‌ها از طریق انجام مقایسه‌ای مداوم است. در طول مرحله کدگذاری باز، داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها، مشاهده‌ها، یادداشت‌های روزانه و ادبیات تحقیق به دقت بررسی شده و مقوله‌های اصلی و مقوله‌های فرعی مربوط به آنها مشخص می‌شوند.

ب: کدگذاری محوری^۳: در کدگذاری محوری، مفاهیم بر اساس اشتراکات و یا هم‌معنایی در کنار هم قرار می‌گیرند. به عبارتی بین مفاهیمی که در کدگذاری باز گسترش یافته‌اند، ارتباطات درونی برقرار می‌شود و با مقایسه مداوم، مفاهیمی که در کدگذاری باز ایجاد شدند، در صورت تشابه تلفیق شده و حول یک محور مشترک قرار می‌گیرند.

ج: کدگذاری انتخابی^۴: در این مرحله، مقوله محوری به شکل روشمند انتخاب و با ارتباط دادن آن با سایر مقوله‌ها نظریه تدوین می‌گردد که شرحی انتزاعی برای فرایند مطالعه شده در پژوهش ارائه می‌دهد و در نهایت مدل تحقیق ارائه می‌شود.

در این فرایند، از تحلیل محتوای داده‌های جمع‌آوری شده در طی مصاحبه‌ها، مفاهیم حاصل می‌شوند. مفاهیم واحدهای پایه‌ای یا خرد تحلیل هستند. گروه‌بندی مفاهیم، مقوله‌ها را تشکیل می‌دهد. مقوله‌ها، در مقایسه با مفاهیم، انتزاعی‌تر بوده و سطحی بالاتر را نشان می‌دهند. مقوله‌ها عبارتند از: مقوله محوری، شرایط علی، شرایط زمینه‌ای، شرایط مداخله‌گر، راهبردها و پیامدها. به منظور

کرده‌اند، ایجاد می‌شود (استراوس و کوربین^۱، ۱۳۹۷). در این پژوهش از بین رهیافت‌های مختلف نظریه‌سازی داده‌بنیاد، از رهیافت نظام‌مند استراوس و کوربین استفاده شده است که برای تدوین نظریه در رابطه با یک پدیده، مجموعه‌ای سیستماتیک از رویه‌ها را به کار می‌گیرد و همچنین، به عرضه پارادایم منطقی یا تصویر تجسمی از نظریه در حال تکوین می‌پردازد (بازرگان، ۱۳۹۱).

ابزار گردآوری داده‌ها در این پژوهش، مصاحبه نیمه‌ساختار یافته بود. مشارکت‌کنندگان در پژوهش شامل خبرگان در میان روسای دانشگاه‌ها، روسای دانشکده‌های کشاورزی و مدیران گروه دانشکده‌های کشاورزی استان تهران (دانشگاه تهران، دانشگاه تربیت مدرس، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهر قدس و دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران) می‌باشند. منظور از خبرگان، افرادی هستند که دارای سابقه و تجربه رهبری و مدیریت سازمانی بوده و دارای دانش و تخصص و نیز نظر کارشناسی باشند و بعضاً دارای مقالات و سخنرانی‌های مرتبط با موضوع پژوهش بود و یا تألیفاتی در این زمینه داشته‌اند. انتخاب نمونه‌ها به روش نمونه‌گیری نظری انجام شد. نمونه‌گیری نظری، روشی است که نمونه‌ها بر اساس نتایج داده‌های جمع‌آوری شده با هدف درک عمیق‌تر از منطقه یا توسعه نظریه‌ها انتخاب شوند. در نمونه‌گیری نظری نمونه‌ها به شکلی انتخاب می‌شوند که به خلق تئوری کمک کنند و تصمیمات خاص نمونه‌برداری در خلال فرایند پژوهش شکل می‌گیرند. تعداد نمونه نیز بر اساس اصل اشباع در حجم نمونه در نظر گرفته شد و در مصاحبه با بیست و یکمین فرد، داده‌های حاصل از نمونه‌های جدید، فقط تکرار کدهای قبلی بودند و این اطمینان حاصل شد که تئوری اشباع شده است. با وجود این، برای حفظ تنوع در دیدگاه‌ها، مصاحبه تا نفر بیست و پنجم ادامه یافت که تغییری در نتایج حاصل نشد.

3 Axial coding

4 Selective coding

1 Strauss & Corbin

2 Open coding

دیگر اطلاق می‌شود (محمدپور، ۱۳۹۲). برای رسیدن به این شاخص، از یک محقق دیگر درخواست شد تا روند تحقیق و نتایج را بررسی و ارزیابی کنند. انتقال‌پذیری، به احتمال این که داده‌های مطالعه در وضعیت‌های مشابه، برای دیگران معنایی مشابه ایجاد کند، اشاره دارد (طباطبایی و همکاران، ۱۳۹۲). ابزاری که برای ایجاد انتقال‌پذیری استفاده شد، توصیف غنی بود و ثبت و نمایش تمامی نکات کلیدی در مرحله کدگذاری باز و مستندسازی مفاهیم حاکی از تحقق نسبی این معیار می‌باشد.

یافته‌ها

کدگذاری باز: ابتدا متن هر یک از مصاحبه‌ها به صورت کامل پیاده شده، سپس جمله به جمله هر پاراگراف مطالعه و مورد تحلیل قرار گرفتند. به هر جمله و یا مجموعه‌ای از جملات که حاوی معنایی خاص بودند، یک کد مناسب اختصاص یافت. نتیجه تحلیل در مرحله اول از مراحل کدگذاری باز، تولید ۳۹۳ کد بود. در جدول (۱) نمونه‌هایی از طریقه ایجاد کد باز از متن مصاحبه آورده شده است.

مستندسازی هر چه بهتر یافته‌ها، نظم بخشی، تخلیص و ترکیب کدهای متعدد اولیه استخراج شده و تسهیل دست‌یابی به نظریه باکیفیت‌تر، در این پژوهش از نرم افزار MAXQDA²⁰¹⁸ استفاده شد.

پس از تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها، به منظور افزایش دقت علمی و اعتباربخشی به مدل و نتایج تحقیق از ۴ معیار گوبا و لینکلن^۱ (۱۹۹۴) استفاده شد: باورپذیری^۲، انتقال‌پذیری^۳، اطمینان‌پذیری^۴ و تأییدپذیری^۵. باورپذیری یا اعتبار شامل فعالیت‌هایی است که احتمال به دست آوردن یافته‌های معتبر را افزایش می‌دهد. در این پژوهش برای رسیدن به اعتبار از تکنیک درگیری طولانی مدت و مشاهده مداوم، بازبینی به وسیله مشارکت‌کنندگان و بازبینی به وسیله همکاران استفاده شد. با استفاده از شاخص تأییدپذیری، محقق نشان می‌دهد یافته‌های پژوهش عملاً و واقعاً مبتنی بر داده‌ها هستند. برای رسیدن به این استراتژی، فعالیت‌هایی همچون داده‌های خام، یادداشت‌ها، اسناد، فایل‌های صوتی و غیره، به طور مداوم ثبت و مستندسازی شدند. اطمینان‌پذیری به درجه تکرارپذیری داده‌ها از سوی افراد

جدول (۱). طریقه ایجاد کد اولیه از متن مصاحبه

کد اولیه	متن مصاحبه
تداوم آموزش در تعطیلات غیر مترقبه و شرایط بحرانی	ما تعطیلات غیر مترقبه تو این کشور زیاد داریم، اگر فضای مجازی را در کنار فضای حضوری بزاریم، این میتونه کمک کننده خیلی عالی باشه که ما بتونیم از بعضی از زمان‌های پرت استفاده کنیم (مصاحبه اول)
آموزش‌های عملی و کارگاهی از طریق پلتفرم‌های برخط	من به درس آفات درختان میوه دارم که هیچ آزمایشگاهی برگزار نمیکنم و بچه‌ها رو میبرم بیرون. تو این شرایط کاری نمیتونستیم بکنیم. به بچه‌ها گفتم براتون عکس و فیلم میزارم. شما هم تو شهرتون بگردین و آثار خسارات بزارید (مصاحبه دوم)
مهارت بداهه‌نوازی در تصمیم‌گیری	بدلیل نداشتن زمان و مستندات کافی برای تصمیم‌گیری در بحران‌ها، معمولاً تصمیمات به صورت فی‌البداهه اخذ می‌شوند. در تئوری مدیریت بحران گفته می‌شود اول اقدام کنید بعد تصمیم بگیرید (مصاحبه هفتم)
جلوگیری از تعارض کار-خانواده	حتی به نظرم مسایل اجتماعی مثل خانواده‌ها تعارض کار-خانواده هم مهمه. مثلاً همسر میگفت شما که کلاست شروع میشه، همه بیدار میشن. چون ما عادت داریم بلند بلند درس بدیم (مصاحبه هشتم)

حمایت عاطفی افراد در برابر از دست دادن اعضای خانواده	دانشجویانی که به دلیل از دست دادن یکی از اعضای خانواده با چالش‌های روحی روانی (مثل افسردگی و...) مواجه‌اند، نیاز به حمایت‌هایی از جنس حمایت‌های عاطفی - روانی دارند(مصاحبه دهم)
متناسب سازی محتوا و روش ارائه درس با آموزش مجازی	محتوا و روش تدریس در دوران کرونا عوض شد. مثلاً باید روش از تدریس واروونه استفاده میکردیم. یعنی موضوع رو از قبل به دانشجو می‌گیم که بره مطالعه کنه و بعد سر کلاس اشکالاتش رو بگه و ما توضیح بدیم(مصاحبه یازدهم)
کاهش آلودگی محیط زیست صرفه جویی در مصرف سوخت	هر کسی در آفیس خودش نشسته و و بسیاری از این آمد و شدها را کم میکنه . و زمان رو سیو میکنه. مصرف سوخت و آلودگی محیط زیست را کم میکنه(مصاحبه سیزدهم)
مستندسازی، ثبت تجارب و ارائه تحلیل‌های انتقادی	می‌توان اطلاعات، تجربیات و فعالیت‌های انجام‌شده در بحران کرونا را جمع‌آوری کرد تا به‌عنوان مستندات و شواهد در بحران‌های دیگر از آن‌ها استفاده کرد(مصاحبه پانزدهم)
قرنطینه کردن افراد بیمار یا مشکوک	برای دانشجویانی که به بیمارستان یا سایر مراکز درمانی ارجاع می‌شوند، باید اطاق ایزوله در نظر گرفته شود و تا اطمینان از بهبودی آنها بر استقرار این دانشجویان در اتاق ایزوله نظارت شود(مصاحبه شانزدهم)
ارتقا سطح و کیفیت آموزش مجازی	کرونا تماماً بلا و بلیه نبود. درسته که هزاران نفر را از ما گرفت و خانواده‌های بسیاری را داغدار کرد، اما باعث شد که آموزش مجازی و کیفیت آن گسترش پیدا کنه(مصاحبه هفدهم)

مشترکی را در خود داشتند، در قالب مقوله‌ها که سطحی انتزاعی‌تر نسبت به مفاهیم دارند، سازماندهی شدند. سپس، پژوهشگر یکی از مقولات را به عنوان مقوله محوری انتخاب کرده، آن را تحت عنوان پدیده محوری در مرکز فرایند، مورد کاوش قرار داده و ارتباط سایر مقولات را با آن مشخص می‌کند. در مرحله کدگذاری محوری، مفاهیم به دست آمده از مرحله کدگذاری باز در قالب ۶ طبقه شرایط علی، پدیده محوری، عوامل زمینه‌ای، عوامل مداخله‌گر، راهبردها و پیامدها قرار گرفتند. در این مرحله ۹۸ مفهوم حاصل از کدگذاری باز در قالب ۲۴ مقوله فرعی و ۱۲ مقوله اصلی و در ۶ طبقه قرار گرفتند. در جدول (۲) نتایج کدگذاری محوری آورده شده است.

در مرحله دوم کدگذاری باز، کدهای اولیه، پس از هر مصاحبه پالایش شده و با توجه به سنخیت و تجانس با سایر کدهای کشف شده، ذیل مفهومی کلان‌تر قرار گرفته و این فرایند، بارها و بارها تکرار شد تا پس از پالایش‌های مکرر، کدهای باز به صورت مفاهیم سازماندهی شدند. عنوان‌های انتخابی به طور عمده توسط خود پژوهشگر انتخاب شدند و سعی بر این بوده تا بیشترین ارتباط و همخوانی را با داده‌هایی که نمایانگر آن است داشته باشند. در نتیجه از مجموع ۳۹۳ کد باز، تعداد ۹۸ مفهوم ساخته شد.

کدگذاری محوری: در این مرحله، ابتدا مفاهیم به صورت یک شبکه با هم در ارتباط قرار گرفتند و مفاهیمی که معانی

جدول (۲). نتایج کدگذاری محوری

مفاهیم	مقولات فرعی	مقولات اصلی	طبقه
بازنگری در قوانین و مقررات آموزشی و پژوهشی دانشگاه متناسب با شرایط پاندمیک		تدوین قوانین و	شرایط علی
تدوین سند استراتژیک دانشگاه در رویارویی با بحران ها از جمله بحران های بیولوژیک		سیاستگذاری	
تدوین شبکه ملی و بومی آموزش الکترونیک	-----	برای محافظت	
تشکیل اتحادیه و کنسرسیومی های دانشگاهی		از عملکرد	
تفویض اختیار و بازنگری در قوانین مربوط به استقلال دانشگاه‌ها برای تصمیم‌گیریهای مستقل			

مفاهیم	مقولات فرعی	مقولات اصلی	طبقه
قانونگذاری در زمینه اخذ استانداردهای ملی و بین‌المللی در زمینه آموزش الکترونیک		دانشگاه در شرایط پاندمیک	
ایجاد پایگاه داده قدرتمند و با امنیت بالا به همراه پشتیبانی لازم			
بهبود و ارتقا زیرساخت آموزش الکترونیک			
بهبود و ارتقا و به روز رسانی زیرساخت فناوری اطلاعات و ارتباطات	-----	توسعه و تقویت زیرساخت‌های دانشگاه	شرایط زمینه‌ای
تأمین پلتفرم و اپلیکیشن آموزشی مورد نیاز دانشجویان و استادان			
توسعه و تجهیز فناوری‌های جدید آموزشی و فناوری‌های مقابله با پاندمیک			
مکانیزه کردن فرایندهای اداری دانشگاه برای کاهش مراجعات حضوری افراد			
استفاده از نظام جبران خدمات اثربخش برای منابع انسانی			
توانمندسازی استادان جهت انجام فعالیتهای آموزش الکترونیکی و ارتقای توانمندیهای دیجیتال	-----	مدیریت منابع انسانی	شرایط مداخله‌گر
ارتقا تاب‌آوری و توانمندسازی دانشجویان جهت استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات			
ارتقا توانمندی کارکنان برای انطباق‌پذیری و پاسخگویی به فرصت‌ها و تهدیدات			
حمایت و توانایی مدیریت در مراحل مختلف مواجهه با بحران			
افزایش سطح مشارکت بخش خصوصی در توسعه آموزش عالی			
پرداخت اعتبارات برای مقابله با بحران پاندمیک از سوی دولت و نهادهای مالی			
افزایش درآمدهای شهریه و توسعه پذیرش دانشجوی خارجی			
توسعه فعالیت‌های سرمایه‌گذاری و اقتصادی دانشگاه‌ها با تأکید بر محصولات و شرکت‌های دانش بنیان	-----	توسعه و تنوع منابع مالی دانشگاه	
جلب حمایت خیرین و وافقان برای توسعه زیرساخت‌های دانشگاهها			
سرمایه‌گذاری مستقیم در طرحهای پژوهشی با همکاری اعضای هیات علمی دانشگاه			
استفاده از دارایی‌ها و منابع دانشگاه برای مشارکت اقتصادی با بخش خصوصی			
ارتباطات مستمر با دولت و سازمان‌ها منطقه جهت هماهنگی در مواجهه با شرایط بحرانی			
تشکیل شبکه دانشگاهی ملی و بین‌المللی با هدف تبادل سهل‌تر منابع مادی و انسانی برای ارتقای سطح مشارکت			
تعامل و همکاری دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی به منظور هم‌افزایی تجارب علمی در حل مسایل در بحران کرونا	-----	توسعه ارتباطات و همکاری	راهبرد
تقویت ارتباط دانشگاه با صنعت، جامعه و به‌طور کلی کلیه ذی‌نفعان آموزش عالی			
تقویت ارتباطات درون سازمانی			
تقویت روابط بین مدیریت دانشگاه و رسانه برای انعکاس اهداف، سیاست‌ها، فعالیت‌ها و مواضع سازمان به جامعه			
ارتقای اعتماد اجتماعی در افراد			
تقویت فرهنگ دورکاری آموزشی و پژوهشی	-----	سرمایه اجتماعی و فرهنگسازی	
ارتقای انسجام اجتماعی بین افراد			
فرهنگسازی در زمینه به رسمیت شناختن آموزش مجازی در جامعه			
ارتقای مشارکت اجتماعی			
جمع‌آوری اطلاعات لازم برای تجزیه و تحلیل خطرات وقوع پاندمیک در دانشگاه			
شناسایی روش‌های کنترلی برای تخفیف اثرات وقوع پاندمیک با همکاری دانشکده پزشکی مستقر در دانشگاه	شناسایی مخاطرات و آسیب‌پذیری‌های دانشگاه در شرایط پاندمیک	شناسایی مخاطرات و آسیب‌پذیری‌های دانشگاه در شرایط پاندمیک	پدیده محوری
سطح‌بندی محدودیت‌های فعالیت‌های دانشگاهی از فعالیت‌های عادی تا تعطیلی کامل بر اساس سطح تهدید پاندمیک			
تعیین اقدامات هر سطح تهدید توسط تیم مدیریت بحران بر اساس شرایط محلی و توصیه‌های سازمانهای ذیصلاح			
انتخاب افراد ذیصلاح و شرح وظائف آنها در زمینه مدیریت بحران توسط مدیریت	تشکیل تیم مدیریت بحران	تشکیل تیم مدیریت بحران	
تشکیل تیم مدیریت بحران در هر دانشگاه			

طراحی الگوی مدیریت بحران دانشکده‌های کشاورزی در شرایط پاندمیک

طبقه	مقولات اصلی	مقولات فرعی	مفاهیم
			تهیه و ابلاغ پروتکل‌ها و رویه‌های عملیاتی مقابله با بحران پاندمیک در دانشگاه‌تهیه پروتکل برگزاری دوره‌های آموزشی جهت افزایش آگاهی کارکنان، اساتید و دانشجویان از روش‌های سرایت و روش‌های کنترل
		آموزش، تمرین و شبیه سازی بحران	بررسی و مطالعه تجربیات و اقدامات در دانشگاه‌های سایر کشورهای دنیا در جهت آمادگی در زمان پاندمیک
			برگزاری تمرینات و آزمایش‌های مناسب برای آمادگی رویارویی با پاندمیک
			تخلیه و تعطیلی تریاها، استخر، رستوران‌ها
		کاهش سطح فعالیت‌های دانشگاه	توسعه پردیس مجازی
			کاهش تراکم خوابگاه و ارائه خوابگاه چرخشی
			کاهش هزینه‌ها با به تعویق انداختن هزینه‌های غیرضروری
			لغو رویدادها و جلسات حضوری و برگزاری آنها در بستر الکترونیک
			محدودیت رفت و آمد در دانشگاه و فاصله گذاری اجتماعی
		اطلاع‌رسانی اقدامات دانشگاه به کارکنان، اساتید و دانشجویان	اطلاع‌رسانی اخبار وزارت بهداشت و علوم در خصوص مبارزه با ویروس
			اطلاع‌رسانی در زمینه در تقویم آموزشی
			اطلاع‌رسانی روابط عمومی به دانشجویان از طریق کانالهای متعدد مانند ایمیل، شبکه اجتماعی و سایت اختصاصی
			اطلاع‌رسانی روشها و سطوح محدودیت دانشگاه و رویه‌های بازگشت دانشجویان
			اشتراک گذاری و در دسترس قرار دادن رایگان منابع کتابخانه‌ای و پایان‌نامه‌های در سایت‌های دانشگاهی
			امکان حذف درس یا ترم و نقل و انتقال دانشجویان
		اقدامات حمایتی برای استمرار فعالیت‌های آموزشی	پشتیبانی فنی از اساتادان و دانشجویان توسط برنامه‌های پشتیبانی سیستم و متوره‌های آموزش الکترونیکی
			تهیه مواد آموزشی الکترونیکی و بسته‌های آموزشی دیجیتال و در دسترس قرار دادن آنها در بانک اطلاعاتی دیجیتالی
		پاسخ در حین بحران	ارائه آموزش‌های مبتنی بر محیط کار (کارآموزی و کارورزی) و آموزش‌های عملی از طریق پلتفرم‌های برخط
			استفاده همزمان از روش‌های مختلف آموزش از راه دور مانند پادکست‌ها، منابع ویدئویی و غیره
			انعطاف پذیری در شیوه‌های ارزشیابی از دانشجویان در موقعیت‌های مختلف
			برگزاری جلسات دفاع تز، ارائه‌ها و سمینارهای درسی به صورت آنلاین
		اقدامات حمایتی برای استمرار فعالیت‌های پژوهشی	تسریع و تغییر روند داوری مقالات در مجلات دانشگاهی
			محدود شدن پژوهش‌های درون دانشگاهی به فعالیت‌های ضروری
			مساعدت در انجام پروژه‌ها در دانشگاه‌های محل زندگی دانشجویان و استفاده از امکانات کارگاهی و آزمایشگاهی به گونه‌ای مشترک و بین دانشگاهی
			اجازه فعالیت تعداد معدودی از آزمایشگاه‌ها و تقسیم فضاهای آزمایشگاهی
			پرداخت وام‌های دانشجویی برای جبران خسارت درآمد مستقیم ناشی از مشاغل پاره وقت دانشجویی
		حمایت‌های مالی و اعطای تسهیلات	حمایت‌های مالی از دانشجویان و اساتادان برای دسترسی به تجهیزات فناوری و تهیه مواد و بسته‌های آموزشی
			برقراری بیمه فراگیر برای دانشجویان
			تخفیف در شهریه دانشجویان در زمان تعطیلی دانشگاه
			به تعویق انداختن بازپرداخت وام‌های دانشجویی
		اقدامات بهداشتی و مراقبتی	تأمین و توزیع ملزومات بهداشتی مانند محلول‌های ضدعفونی کننده، ماسک و دستکش
			غربالگری و کنترل افراد از نظر علائم بیماری
			نظافت و ضدعفونی محیط کار و کلاس‌ها برای حفظ سلامت کارکنان، اساتادان و دانشجویان

مفاهیم	مقولات فرعی	مقولات اصلی	طبقه
استقرار مراکز واکسیناسیون در دانشگاه‌ها و تزریق واکسن‌های موجود برای کارکنان، استادان و دانشجویان			
رعایت شرایط و پروتکل‌های بهداشتی در خوابگاه‌ها			
ارائه خدمات روان‌شناسی و پزشکی اولیه برای حفظ سلامت عاطفی-اجتماعی دانشجویان	حفظ سلامت و بهداشت		
حمایت عاطفی دانشجویان و کارکنان با استفاده از شبکه‌های اجتماعی و گروه‌های همتایان			
مشاوره کاهش استرس و فشار بر استادان و کارکنان در اثر تغییر سریع استراتژی‌های آموزشی	روانی		
استفاده از رویکرد تلفیقی آموزش حضوری و آموزش الکترونیکی	طرح‌ریزی اقدامات		
نوسازی سیستم‌ها، روش‌ها، ساختار و تشکیلات و رویه‌ها به طور مستمر	بازیابی و بازتوانی در		
به روز رسانی برنامه‌های درسی از نظر محتوا به دلیل تغییر پارادایم	چارچوب عملیات	بازیابی پس از بحران	
تبدیل و نگهداری فعالیت‌ها و روند مقابله با بحران‌ها به عنوان منابع دانشی مدیران	یادگیری از بحران		
ارزیابی و بازنگری و اصلاح برنامه‌های مدیریت بحران و در صورت لزوم تجدید نظر در آن	فعالی و تعیین		
ارزیابی سازمان از عملکرد همکاران در تیم مدیریت بحران به منظور مشخص شدن نقاط ضعف و قوت	اقدامات برای بحران آتی		
تداوم آموزش در شرایط خاص و بحرانی			
دسترسی عادلانه دانشجویان به فرصت‌های آموزشی برابر با هر سطحی از امکانات و توانایی‌ها	پایداری آموزش		
پیوند مجازی شدن و بین‌المللی شدن (بین‌الملل مجازی)			
توسعه آموزش مجازی			
ایجاد تغییر در اولویت‌های پژوهشی در واکنش به نیازهای در حال تغییر	پایداری پژوهش		
مشارکت منطقه‌ای، ملی و جهانی در انجام پژوهش		پایداری آموزش عالی	
توسعه نوآوری، تحرک و پویایی در حوزه پژوهش			پیامد
مسئولیت اجتماعی دانشگاه برای ارتقای توانمندی شهروندان در مواجهه با بحران و کاهش آسیب پذیری جامعه			
صرفه‌جویی در مصرف انرژی و زمان به دلیل عدم تشکیل کلاس‌ها و جلسات حضوری در دانشگاه	مسئولیت‌پذیری اجتماعی دانشگاه		
کاهش آلودگی هوا و انتشار گازهای گلخانه‌ای به دلیل کاهش جابه‌جایی دانشجویان و اساتید و کارکنان دانشگاه			

سیاست‌گذاری و تدوین قوانین برای محافظت از عملکرد دانشکده‌های کشاورزی، به عنوان شرایط علی موجب ضرورت یافتن مدیریت بحران پاندمیک گردیده است. همچنین مدیریت بحران پاندمیک در دانشکده‌های کشاورزی شامل سه مؤلفه آمادگی پیش از بحران، پاسخ در حین بحران و بازیابی پس از بحران می‌باشد که در صورت به‌کارگیری راهبردهای توسعه و تنوع منابع مالی دانشگاه، ارتقا سرمایه‌اجتماعی و فرهنگسازی و توسعه ارتباطات و همکاری در بستر مناسبی از زیرساخت‌های دانشگاه و با در نظر گرفتن مدیریت منابع انسانی می‌تواند منجر به ظهور پیامد پایداری آموزش عالی گردد».

کدگذاری انتخابی: کدگذاری انتخابی نتایج گام‌های قبلی کدگذاری را به کار برده، مقوله اصلی را انتخاب می‌کند و آن را به شکلی نظام‌مند به سایر مقوله‌ها ارتباط داده، در واقع محقق مقوله‌ها را با یکدیگر ارتباط داده و بر اساس این تصویر یا نظریه‌ای در مورد موضوع خلق می‌کند. بدین صورت که یکی از مقوله‌ها به عنوان مقوله اصلی انتخاب شده و سایر مقوله‌ها حول آن مقوله به یکدیگر ارتباط داده شدند. مدل پارادایمی این پژوهش در تصویر (۱) رسم شده است که با توجه به آن، می‌توان نظریه مدیریت بحران پاندمیک در دانشکده‌های کشاورزی را این گونه بیان کرد:»

تصویر (۱). مدل پارادایمی مدیریت بحران پاندمیک در دانشکده‌های کشاورزی (منبع: نگارندگان)

بحث و نتیجه‌گیری

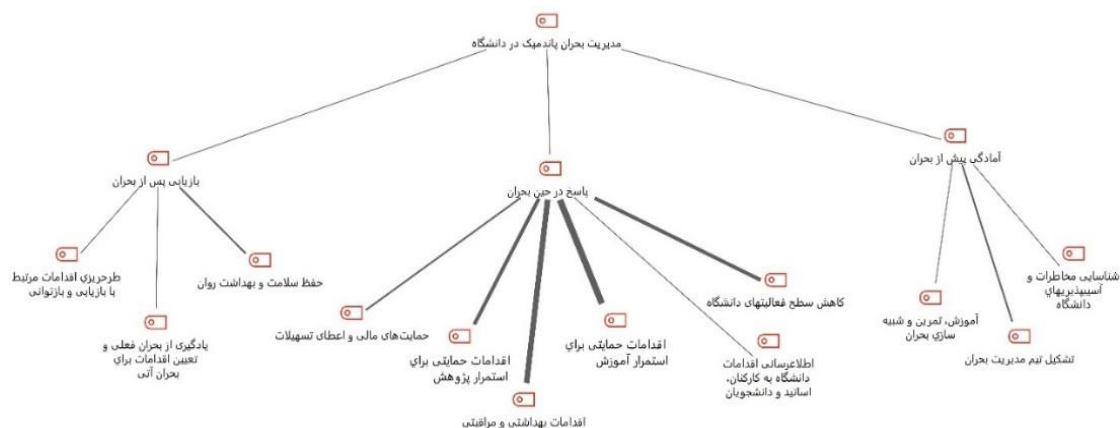
پژوهش با هدف طراحی الگوی مدیریت بحران دانشکده‌های کشاورزی در شرایط پاندمیک انجام گرفت. در این پژوهش پس از مطالعه اسناد و پژوهش‌های مشابه پیشین و آشنایی با مفهوم مدیریت بحران پاندمیک در دانشگاه، با توجه به فقدان الگوی مدیریت بحران پاندمیک در دانشگاه، اقدام به تدوین آن گردید. چنانچه مدیریت بحران پاندمیک در دانشگاه براساس مطالعات پیشین بررسی می‌شد و به جای استفاده از نظریه داده‌بنیاد و بررسی ویژگی‌های خاص این جامعه، از پیش‌فرض‌های مطالعات قبلی استنتاج می‌شد، به دلیل دوری از واقعیت‌های جامعه مورد نظر، امکان پرداختن به این مهم به خوبی مقدور نبود. اما با کاربرد نظریه داده‌بنیاد و جمع‌آوری داده‌ها از دل یک جامعه در یک حوزه مطالعاتی خاص، الگوی مدیریت بحران پاندمیک در دانشکده‌های کشاورزی با تمام شرایط خاص خود از لحاظ فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و اجتماعی ارائه شد. مدل مدیریت بحران پاندمیک، با استفاده از راهبرد

دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی به عنوان یک سیستم اجتماعی پیچیده در محیط خود فعالیت می‌کنند. لذا از یکسو از جهات مختلف علمی، آموزشی، خدماتی، فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی بر محیط خود و تحولات آن اثر می‌گذارند. از سوی دیگر، خود از محیط و تحولات آن تأثیر می‌پذیرند (موسوی و همکاران، ۱۴۰۰). دانشگاه‌ها از ابتدای تأسیس، مانند هر نهاد اجتماعی دیگری، با بحران‌ها و پاندمی‌های ویرانگری روبه‌رو شده‌اند که بر عملکرد آنها تأثیر گذاشته است، لاجرم، آنها باید با تکیه بر مسئولیت حرفه‌ای و اجتماعی‌شان، به حیات خود ادامه دهند (میرزایی، ۱۳۹۹). در چنین شرایطی، برنامه‌ریزی یک طرح مدیریت بحران می‌تواند کمک‌کننده باشد. برنامه‌ریزی دقیق مدیریت بحران پاندمیک می‌تواند به مدیران کمک کند تا آسیب‌های احتمالی را ترسیم کرده و راهکارهایی برای مقابله با آنها طراحی کنند. لذا این

است. این مرحله مشتمل بر گردآوری داده‌ها برای شناسایی بحران‌های آینده، آماده‌سازی و انجام اقدامات پیشگیرانه است. نیاز است یک تیم کارآمد مدیریت بحران تشکیل و برنامه‌های تمرینی برای آزمایش میزان آمادگی در زمان بحران تدارک دیده شود. این مرحله، امکان واکنش سریع‌تر و اتخاذ تصمیمات مؤثرتر را در زمان اضطراری وقوع بحران‌ها فراهم می‌آورد. در مرحله پاسخ در حین بحران، داده‌های زیادی گردآوری و به تیم مدیریت بحران ارسال می‌شود. این داده‌ها باید به اطلاعات مفید و دقیقی مبدل شوند و به کانال‌های ارتباطی داخلی و خارجی جریان یابند. در این مرحله ارتباطات خارجی و بین‌سازمانی بسیار مهم است؛ پاسخ‌ها و اقدامات سریع، بیانیه‌های صادقانه و واضح و همچنین ارتباط مؤثر با رسانه‌ها در این مرحله بسیار ضروری است. مرحله بازیابی پس از بحران، دربرگیرنده بازسازی، بازتوانی و یادگیری است. در این مرحله نخست حالت اضطرار لغو می‌شود و سازمان‌ها انجام امور عادی را شروع می‌کنند. سپس، گردآوری داده‌ها به منظور ارائه گزارش‌های دقیق به تیم‌های مدیریت بحران برای تصمیم‌گیری درباره نحوه و جریان بازسازی و بازیابی انجام می‌گیرد. در این مرحله باید یادگیری و تجربه‌اندوزی انجام شود و تیم‌های مدیریت بحران، راهکارهای جدیدی با برطرف کردن ضعف‌های کنونی برای پیشگیری، آمادگی و پاسخ به بحران‌های آتی ارائه کنند. در تصویر (۲) مقوله محوری پژوهش همراه با اجزای آن آورده شده است.

نظریه داده بنیاد با رهیافت استراوس و کوربین تبیین شد. طی فرآیند کدگذاری، تعداد ۳۹۳ کد باز، ۹۸ مفهوم، ۲۴ مقوله فرعی و ۹ مقوله اصلی استخراج و ویژگی‌های آنها شناسایی شد. مدل نهایی ارائه شده، مدل اختصاصی مدیریت بحران پاندمیک در دانشکده‌های کشاورزی است که ضمن شناسایی شرایط علی، زمینه‌ای، مداخله‌گر، راهبردها و پیامدهای مرتبط با مدیریت بحران پاندمیک، روابط و تعاملات این مقوله‌ها را نیز نشان داده است. مدیریت بحران پاندمیک دانشگاه، مقوله محوری پژوهش است که اصلی‌ترین چالش پیش روی آموزش عالی است و یک سلسله کنش‌های متقابل برای کنترل یا اداره کردن آن وجود دارد. مدیریت بحران، مجموعه اقداماتی است که برای بازگشت به وضعیت عادی و به حداقل رساندن آثار مخرب بحران‌ها به شیوه‌ای ایمن و مؤثر انجام می‌شود. مدیریت بحران یک سیستم پیچیده است که در آن نتیجه توسط اقدامات متقابل بسیاری از بازیگران، از جمله نه تنها خود دانشگاه‌ها، دانشکده‌ها و بخش‌های آنها، بلکه همچنین دولت‌هایی که بودجه آنها را ایجاد، ممیزی و تأمین می‌کنند، تعیین می‌شود (بنر و همکاران^۱، ۲۰۲۲). در اینجا، مدیریت بحران پاندمیک از سه مولفه آمادگی پیش از بحران، پاسخ در حین بحران و بازیابی از بحران تشکیل شده است. جانسون و تامپسون (۲۰۲۱) نیز در پژوهش خود به الگوی مدیریت بحران سه مرحله‌ای مانند تحقیق حاضر اشاره کرده‌اند. در مرحله آمادگی پیش از بحران، اقدام اساسی، نظارت، برنامه‌ریزی و گردآوری داده‌ها برای تصمیم‌گیری

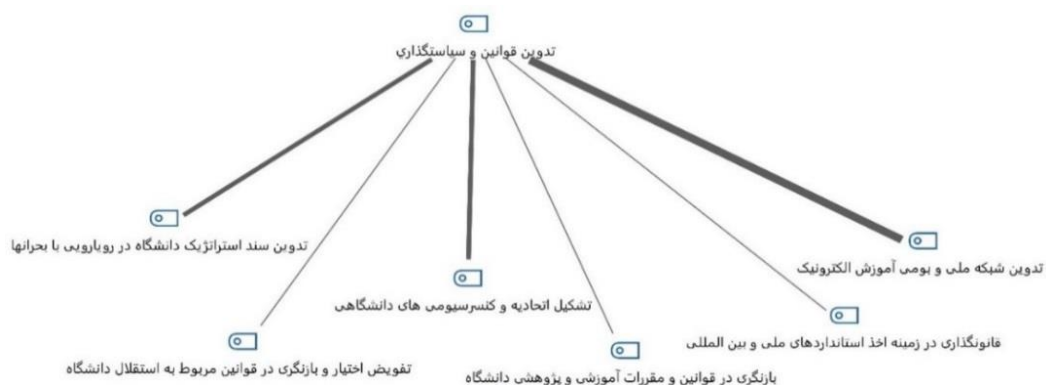
¹ Benner et al.

تصویر ۲. مقوله محوری پژوهش

آموزش از طریق تدوین سیاست‌ها، برنامه‌ها و ارائه راهکارهای مناسب اجرایی، به کارایی بیشتر طرح مدیریت بحران پاندمیک کمک کرده و تداوم یادگیری را به همراه خواهد داشت. شفیعی (۱۳۹۹) نیز در پژوهش خود بر تهیه و تدوین سیاست‌ها، اهداف، خط مشی‌ها، راهبردها تأکید کرده است. در تصویر (۳) شرایط علی همراه با اجزای مربوط به آن آورده شده است.

شرایط علی به سیاست‌گذاری و تدوین قوانین برای محافظت از عملکرد دانشگاه اشاره دارد که ترغیب کننده و الزام آور برای اقدام به مدیریت بحران پاندمیک در دانشگاه‌ها می‌باشند و پدیده محوری را تحت تأثیر قرار می‌دهند. قوانین و مقررات نظام آموزش عالی که توسط نهادهای قانونگذار به تصویب می‌رسند، اساس کنش‌های جمعی و سازمانی نهاد آموزش عالی و سازمان‌های اجرایی مربوطه را تشکیل می‌دهند. ساختار سیاست‌گذاری و راهبردی

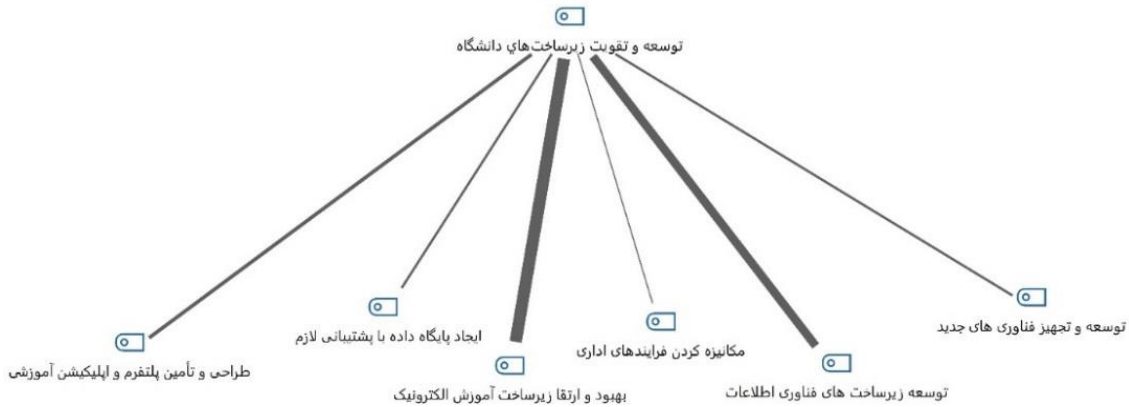
تصویر ۳. شرایط علی پژوهش

می‌شوند و توسعه کمی و کیفی زیرساخت‌های آنها به لحاظ اهمیت تولید علم در توسعه جوامع دارای اولویت است. فناوری اطلاعات و ارتباطات از مهم‌ترین زیرساخت‌های دانشگاه‌ها هستند. به ویژه با گسترش آموزش الکترونیکی در دوره بحران پاندمیک کووید ۱۹، زیرساخت‌های فناوری

شرایط زمینه‌ای به توسعه و تقویت زیرساخت‌های دانشگاه اشاره دارد زمینه و بستر خاص مدیریت بحران پاندمیک را فراهم می‌سازند و بدون آنها تحقق مدیریت بحران پاندمیک در دانشگاه‌ها امکان پذیر نیست. دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی از سازمان‌های علمی، آموزشی و تحقیقاتی محسوب

به نقش زیرساخت‌ها در مدیریت بحران پاندمیک دانشگاه‌ها اشاره کرده‌اند. در تصویر (۴) شرایط زمینه‌ای همراه با اجزای مربوط به آن آورده شده است.

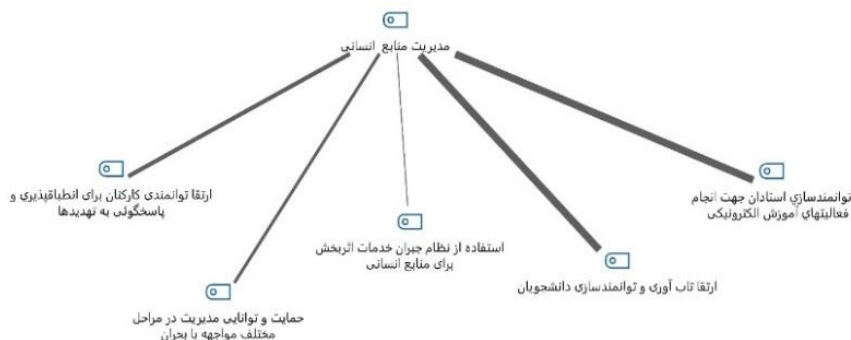
اطلاعات و ارتباطات اهمیت دوچندان یافته‌اند. ناکافی بودن زیرساخت‌های فنی و تکنولوژیک، مانعی جدی برای پیاده‌سازی آموزش‌های الکترونیکی در دوران بحران‌ها هستند. کارسانتیک (۲۰۲۱) نظرزاده زارع (۱۴۰۱) در پژوهش خود

تصویر ۴. شرایط زمینه‌ای

اکثریت قریب به اتفاق کارمندان تغییر داده است. این امر سازمان‌ها را در سراسر جهان مجبور کرد تا از نحوه مناسب سازماندهی شغل و طراحی مشاغل، مدیریت عملکرد، آموزش و توسعه، مدیریت جبران خدمت، مدیریت ایمنی و بهداشت و روابط کارکنان استفاده کنند (کولینگز و همکاران^۲، ۲۰۲۱). تیلسچ و همکاران (۲۰۲۱) بر توسعه و آموزش منابع انسانی دانشگاه تأکید نموده‌اند. در تصویر (۵) شرایط مداخله‌گر همراه با اجزای مربوط به آن آورده شده است.

در این پژوهش، شرایط مداخله‌گر، اقدامات مدیریت منابع انسانی است که بر انتخاب راهبردهای مختلف مدیریت بحران پاندمیک مؤثر بوده و می‌توانند اجرای راهبردها را تسهیل یا تحدید سازند. مدیریت منابع انسانی یکی از مهم‌ترین اجزای سازمان‌های امروزی است. اهمیت این بخش از سازمان در زمان بحران، هم بیشتر می‌شود؛ زیرا بعد مهمی از مدیریت بحران را تشکیل می‌دهد. در هسته مرکزی همه‌گیری کووید-۱۹ یک بحران انسانی نهفته است (هاموچ^۱، ۲۰۲۱). کووید-۱۹ تجربه کار را برای

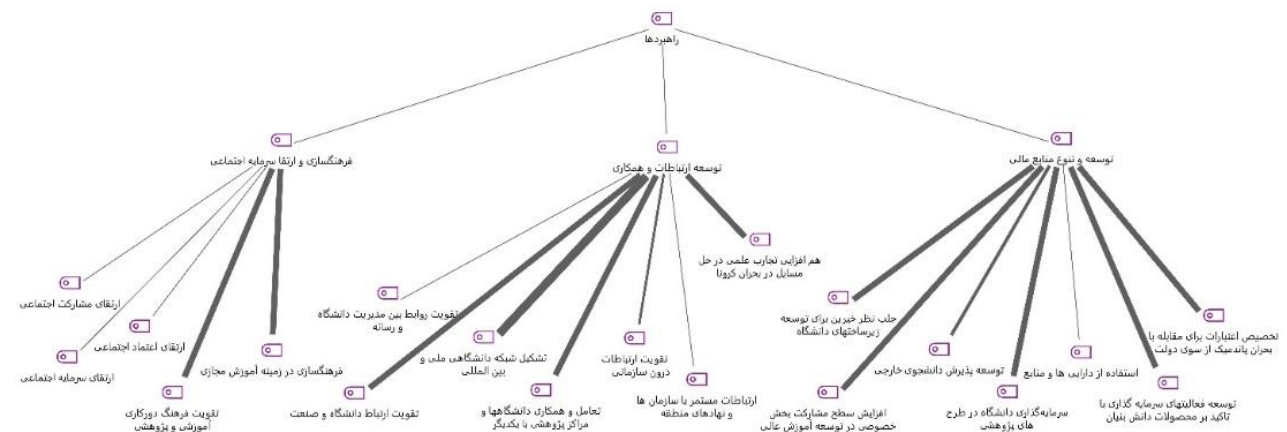
تصویر ۵. شرایط مداخله‌گر

² Collings et al.

¹ Hamouche

بحران مناسب باشد. هر اندازه میزان ارتباطات بین سازمان‌های دخیل در بحران بیشتر باشد، مدیریت بحران کاراتر، سرعت تصمیم‌گیری و سرعت کنترل بحران بیشتر است. اولکسینکو و همکاران (۲۰۲۲) و کارسانتیک (۲۰۲۱) تعامل و همکاری با دولت، دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی، صنعت و رسانه را از عوامل تأثیرگذار بر مدیریت بحران پاندمیک دانسته‌اند. علاوه بر این، سرمایه اجتماعی یک دارایی قابل توجه برای افراد، جوامع و دولت‌های آنها به ویژه در هنگام بروز بحران‌ها و بیماری‌های همه‌گیر همچون بیماری کووید-۱۹ محسوب می‌شود. اوکنور و گلیدستون^۱ (۲۰۲۰) معتقدند وجود سرمایه اجتماعی می‌تواند اجرای برنامه‌های دولتی به ویژه بستن مراکز مختلف و فاصله‌گذاری اجتماعی را تسهیل نماید و به شکل حمایت اجتماعی و عاطفی به خصوص در زمان‌های بحرانی خود را نمایان سازد. تحقیقات مختلف نشان دادند سرمایه اجتماعی، پیامدها و آسیب‌پذیری اجتماعی شیوع ویروس کرونا را کاهش می‌دهد و جوامع با سرمایه اجتماعی بالا با کارایی بیشتری در برابر بحران پاسخ می‌دهند. در تصویر (۶) راهبردها همراه با اجزای مربوط به آن آورده شده است.

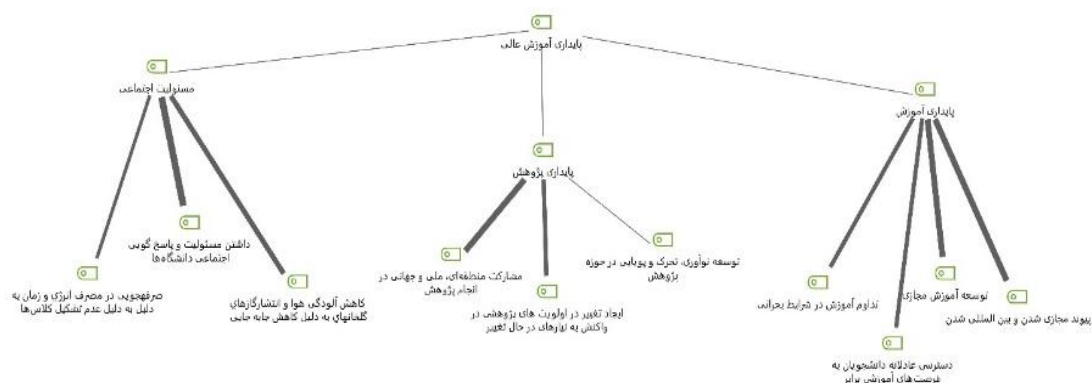
در این پژوهش، راهبردها،^۳ مقوله توسعه و تنوع منابع مالی دانشگاه، فرهنگسازی و ارتقا سرمایه اجتماعی و توسعه ارتباطات و همکاری هستند که مبتنی بر کنش‌ها و واکنش‌هایی برای کنترل، اداره و برخورد با مدیریت بحران پاندمیک هستند و منجر به بهبود مدیریت بحران پاندمیک در دانشگاه می‌شوند. در شرایط متلاطم بحران، محدودیت‌های اعمال شده بر نظام‌های آموزش عالی منجر به تحدید درآمدهای و تأمین منابع مالی مورد نیاز دانشگاه‌ها می‌گردد. لذا، نظام آموزش عالی کشور باید برای حل مشکلات و آسیب‌های مالی آینده، اقدام به توسعه و تنوع منابع مالی نماید. تنوع‌بخشی درآمد می‌تواند از نظر راهبردی برای توسعه فعالیت‌ها و پاسخگویی به اهداف جدید استفاده شده و همچنین عنصر مهمی در تضمین پایداری مؤسسات آموزش عالی قلمداد شود. ودود (۲۰۲۳)، ریورن و همکاران (۲۰۲۱) و صالحی عمران و عین‌خواه (۱۳۹۹) نیز توسعه و تنوع منابع مالی را از عوامل تأثیرگذار بر عبور دانشگاه‌ها از بحران پاندمیک معرفی کرده‌اند. از سویی، در طول بحران، داده‌ها و اطلاعات اولیه زیادی وجود دارد که باید به اطلاعات مفید تبدیل شوند و به کانال‌های ارتباطی خارجی یا داخلی جریان یابد. تجزیه و تحلیل این داده‌ها می‌تواند برای تصمیم‌گیری تیم مدیریت

تصویر ۶. راهبردها

این چالش باشند. در سطح آموزشی، پایداری، توسعه شیوه‌های آموزشی است که می‌تواند بدون فرسودگی غیرمنطقی منابع، یا حذف برخی از جمعیت‌ها، مقیاس یا اندازه مناسبی داشته باشند. در سطح پژوهشی، انطباق اولویت‌های پژوهشی با نیازهای جامعه به پایداری کمک می‌کند. در سطح اجتماع، مأموریت آموزش عالی این است که راه‌حلهایی را برای چالش‌های بهداشتی و زیست‌محیطی جهانی پیدا کند (کرافورد و سیفونتس - فارا، ۲۰۲۲). لیل فیلهو (۲۰۲۰) بر استراتژی‌های مقابله با پاندمیک همراه با رویکرد پایداری و آذر و ذاکر صالحی (۱۴۰۱) بر مسئولیت اجتماعی دانشگاه تأکید کرده‌اند. در تصویر (۷) پیامدها همراه با اجزای مربوط به آن آورده شده است.

پایداری آموزش عالی نیز پیامدی می‌باشد که از راهبردها و اقدامات مربوط به مدیریت بحران پاندمیک حاصل می‌شود. از آنجا که پایداری نظام آموزش عالی به طور کامل وابسته به قابلیت سیستم برای سازگاری و انطباق، تغییر و تحول و پاسخگویی به محیط است برنامه‌ریزی دقیق مدیریت بحران پاندمیک می‌تواند به مدیران کمک کند تا آسیب‌های احتمالی را ترسیم کرده و راهکارهایی برای مقابله با آنها طراحی و حفظ آینده خود در شرایط عادی کنند. دانشگاه موظف است با افزایش دانش اجتماعی و توانمندسازی نیروی انسانی زمینه بروز خلاقیت و نوآوری و فهم عامه را از بحران حاضر ارتقاء داده و با افزایش اطلاعات در خصوص مراقبت‌های بهداشتی سبب بهبود اخلاق و رفتار شهروندی در مواجهه با عوارض ناشی از

تصویر (۷). پیامدها

مهمترین کاربرد نظری تحقیق حاضر، مستند شدن مدل مدیریت بحران پاندمیک دانشکده‌های کشاورزی است که کمک می‌کند تا الگویی بر اساس شناخت تمامی عوامل درگیر پایه‌ریزی شود و از طریق آسان کردن فرآیند برنامه‌ریزی، پروژه‌های گسترده مدیریت بحران را به انجام برساند. اجرای عملی نتایج این پژوهش، به کاهش اثرات پاندمیک کووید ۱۹ و پاندمیک و اپیدمیک‌های احتمالی آتی، بر دانشگاه‌ها و دانشکده‌های کشاورزی منجر می‌شود.

الگوی ارائه شده در این پژوهش، یک الگوی فرآیندی و خطی که بر مبنای تجربیات مشارکت‌کنندگان در پژوهش و سپس مرور ادبیات مربوطه استخراج شده است. از دیگر نوآوری‌های الگو، می‌توان به انعطاف‌پذیری الگو جهت استفاده در دانشگاه‌های مختلف با در نظر گرفتن شرایط محیطی و فرهنگی (پویایی الگو)؛ بومی بودن هم در جزئیات و اجزای و هم در شکل کلی الگو؛ در نظر گرفتن پایداری به عنوان هدف غایی آموزش عالی اشاره کرد.

تسهیل در ارتباط بنگاه‌های اقتصادی با دانشگاه‌ها برای تنوع‌بخشی به ابزارهای مالی دانشگاه‌ها بکارگرفته شوند.

- با شبکه‌سازی اجتماعات علمی در داخل و خارج از کشورها، امکان ارتباط میان متخصصان داخل و خارج از کشور مهیا شده و همکاری‌های علمی بین‌المللی گسترش داده شود.

- مؤسسات آموزشی می‌توانند با برقراری ارتباط مؤثر با ذی‌نفعان و جامعه محلی سازوکارهای لازم برای اطلاع از واقعیت‌های کشور را در بحران حاضر فراهم کرده و با تدوین گزارش‌های تخصصی زمینه برای اقدامات و تصمیمگیری‌های استانی را نیز مهیا کنند.

نتایج پژوهش می‌تواند به سیاست‌گذاران، شرکای اجتماعی، استادان، دانشجویان و سایر ذینفعان درونی و بیرونی آموزش عالی عمومی در کاهش اثرات منفی بحران کرونا و مدیریت کارآمد روند یادگیری و فرایند آموزش و همچنین افزایش انعطاف‌پذیری آموزش عالی در عصر کرونا و همچنین پساکرونا کمک کند. مدیریت بحران پاندمیک با تأکید بر پایداری آموزش عالی، نه تنها معضلات حاضر در آموزش دانشجویان، نحوه ارزیابی و تداوم فعالیت‌های پژوهشی را حل می‌کند، بلکه با پیکربندی مجدد و اثربخش و یادگیری از تجربیات در بروز بحران‌ها در زمان کوتاه‌تری می‌تواند به وضعیت نرمال بازگشته و از فرصت‌های احتمالی ایجاد شده به نفع خود استفاده نماید.

پیشنهادها

- با بازنگری در مقررات آموزشی و پژوهشی و تفویض اختیار به دانشگاه‌ها برای تصمیم‌گیری‌های مستقل بر اساس تفاوت ظرفیت‌ها و قابلیت‌های هر دانشگاه، استقلال نهادی و ساختاری دانشگاه‌ها حفظ شود.

- برنامه‌ریزی و حمایت‌های لازم برای تقویت شرکت‌های بخش خصوصی فعال در زمینه ارائه آموزش مجازی، ارتباطات آنلاین و جلسات غیرحضوری استفاده شده و این خدمات به بخش خصوصی بروت سپاری گردد.

- سیاست‌های مدیریت منابع انسانی بحران محور نهادینه شده و نظام‌های اثربخش مدیریت بحران در حوزه مدیریت منابع انسانی مانند تاب‌آوری، مدیریت دانش و مدیریت استرس طراحی شود.

- با مجازی ساختن برخی از دروس در شرایط عادی از دوره‌های آموزشی پایین‌تر، حتی دبستان؛ در زمینه آموزش الکترونیک فرهنگسازی شود.

- ابزارهای جدید وقف و جلب حمایت خیرین و مشارکت‌های اقتصادی با کارآفرینان بخش خصوصی و

منابع

- آذر، خ. و ذاکر صالحی، غ. (۱۴۰۱). مسئولیت اجتماعی دانشگاه‌ها در مقابله با بحران ویروس کرونا؛ با روش فرا ترکیب. *رفاه اجتماعی*، جلد ۲۲، شماره ۸۵، صفحه ۱۲۲-۸۱.
- استراوس، ا.، و کوربین، ج. (۱۳۹۷). مبانی پژوهش کیفی: فنون و مراحل تولید نظریه زمینه‌ای. تهران: نشر نی.
- بازرگان، ع. (۱۳۹۱). مقدمه‌ای بر روش‌های تحقیق کیفی و آمیخته، رویکردهای متداول در علوم رفتاری. تهران: انتشارات دیدار.
- بشیری، س.، بیات، ب.، جمشیدی، ش.، و صالح زاده، ر. (۱۴۰۰). سیر تکوین و تحول الگوهای مفهومی تاب آوری در مدیریت بحران جوامع، فصلنامه علمی امنیت ملی، جلد ۱۱، شماره ۳۹، صفحه ۲۸۸-۲۵۹.
- صالحی عمران، ا.، و عین‌خواه، ف. (۱۳۹۹). آموزش عالی مهارتی در زمان کرونا: چالش‌ها، سیاست گذاری‌ها و اقدامات، فصلنامه رهیافت، شماره ۸۰، صفحه ۳۱-۱۷.
- صلاتی مومنی، د.، زندیان، ح.، ابراهیم پور، ح.، نعمتی، و. (۱۴۰۰). عوامل تقویت‌کننده مدیریت بحران کرونا در مراکز آموزشی درمانی شهرستان اردبیل. *مجله دانشگاه علوم پزشکی اردبیل*، جلد ۲۱، شماره ۲، صفحه ۱۷۹-۲۰۰.
- قشلاقی آذر، ن.، و احمدی، س. (۱۴۰۱). همه گیری کووید-۱۹ برنظام آموزش عالی سلامت: چالش‌ها، راهکارها و دستاوردهای گذار به پساکووید. *پژوهش در آموزش علوم پزشکی*، جلد ۱۴، شماره ۱، صفحه ۴۳-۳۲.
- محمدپور، ا. (۱۳۹۲). کتاب روش تحقیق کیفی ضد روش - جلد اول (منطق و طرح در روش شناسی کیفی)، تهران: جامعه شناسان.
- موسوی، س.ح.، قورچیان، ن.، و جعفری، پ. (۱۴۰۰). ارائه مدلی برای ارتقای نقش دانشگاه‌ها در توسعه پایدار، فصلنامه رهبری و مدیریت آموزشی، جلد ۱، شماره ۱۵، صفحه ۹۷-۱۳۶.
- میلی منفرد، ج.، اشرفی، م.، برادران، ا.، جوان، م.، فولاد، ف.، رعیت پور، ع.، نکومنش حقیقی، م.، سجادی، س.، و حیدری‌نسب، م. (۱۳۹۹). توصیه‌ها و طرح‌های جدید برای افزایش سطح تاب‌آوری نظام آموزش عالی در مواجهه با بحران‌ها و ناملایمات، کارگروه مطالعات آموزش عالی در دوران کرونا و پسا کرونا، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری.
- نعمت‌الهی، ح.، امیری، ا.، و احمدی، ح. (۱۴۰۰). شناسایی مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی در مدیریت بحران اپیدمی کرونا. *مدیریت دولتی*، جلد ۱۳، شماره ۴، صفحه ۶۲۶-۵۹۷.
- واعظی، ر.، میرزایی، ا.، پورامینی، ز. (۱۴۰۰). بحران کرونا: ایران در آینه آزمون: رویکردی تطبیقی، فصلنامه انجمن علوم مدیریت ایران، جلد ۱۶، شماره ۶۲، ۱۱۷-۱۴۶.
- هداوند، س. (۱۴۰۰). تحلیل تغییرات حاصل از برهم کنش شیوع کرونا و نظامهای آموزش سازمانی. *دو فصلنامه مطالعات آموزشی نما آجا*، شماره ۱۸، صفحه ۱۵-۱.
- Abdalla, M.; Alarabi, L.; Hendawi, A. (2021). Crisis Management Art from the Risks to the Control: A Review of Methods and Directions. *Information*, 12, 18.
- Al Dhaheri, A.S., Bataineh, M.F., Mohamad, M.N., Ajab, A., Al Marzouqi, A., Jarrar, A.H., et al. (2021). Impact of COVID-19 on mental health and quality of life: Is there any effect? A cross-sectional study of the MENA region. *PLoS ONE*, 16(3), e0249107.
- Aristovnik, A., Keržič, D., Ravšelj, D., Tomaževič, N., Umek, L. (2020). Impacts of the COVID-19 pandemic on life of higher education students: A global perspective. *Sustainability*, 12(20), 8438.
- Barreiro, J., Lopes, R., Ferreira, F., Brito, R., Telhado, M.J., Matos, J.S., & Matos, R.S. (2020). Assessing Urban Resilience in Complex and Dynamic Systems: The RESCCUE Project Approach in Lisbon Research Site. *Sustainability*, 12, 8931.
- Benner, M., Grant, J., & O’Kane, M. (2022). *Crisis Response in Higher Education How the Pandemic Challenged University Operations and Organisation, Part IV: Closing Refections and Lessons Learnt for the Future—*

- Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (1994). Competing paradigms in qualitative research. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *Handbook of qualitative research* (pp. 105–117). Sage Publications, Inc.
- Hamouche, S. (2021). Human resource management and the COVID-19 crisis: implications, challenges, opportunities, and future organizational directions. *Journal of Management & Organization*, First view, 1-16.
- Hussain, M., Ul-Allah, S., Binyameen, M., Jabran, K., & Farooq, M. (2022). COVID-19 and Higher Education in Agriculture Sector of Developing Countries: Impacts and Prospects. *Pedagogical Research*. 7(1), em0111.
- Jedwab, R., Khan, A.M., Russ, J., Zaveri, E.D. (2021). Epidemics, pandemics, and social conflict: Lessons from the past and possible scenarios for COVID-19. *World Dev.* 147:105629.
- Kavaric, M., Kavaric, A. and Djokovic, R. (2021). Challenges in online teaching during the COVID-19 pandemic: Higher education survey in Montenegro, *Innovations in Education and Teaching International*, Latest Articles
- Le, A. T. (2021). Support for doctoral candidates in Australia during the pandemic: The case of the University of Melbourne. *Studies in Higher Education*, 46(1), 133 -145.
- Mirdamadi, S. M., Teimouri, M., Teimouri, M. & Mostafaei, M. E. (2016). Effective mechanisms to promote women participation in training courses in Isfahan county. *Journal of Research & Rural Planning*, 5(2), 1-13
- Leal Filho, W. (2020). COVID-19, sustainable development and higher education: Towards a recovery path. *Sustainability in Higher Education*, 22,138–141.
- Liu, B.F., Shi, D., Lim, J.R., Islam, K., Edwards, A.L., Seeger, M. (2022). When Crises Hit Home: How U.S. Higher Education Leaders Navigate Values During Uncertain Times. *J Bus Ethics*, 179, 353–368.
- Maiorano, T.; Vagni, M.; Giostra, V.; Pajardi, D. (2020). COVID-19: Risk Factors and Protective Role of Resilience and Coping Strategies for Emergency Stress and Secondary Trauma in Medical Staff and Emergency
- Time for a University Reset*, Palgrave Macmillan.
- Biddix, J.P., Park, H., Collom, G.D. Baily, M. R. & Park, H.N. (2023). Discourse about higher education on Twitter in early phases of COVID-19: A crisis management social network analysis. *Educ Inf Technol*. 28(1), 797-814.
- Booker, L. (2014). Crisis management: Changing times for colleges. *Journal of College Admissions*, 222, 16–23.
- Carnevale, J.B., & Hatak, I. (2020). Employee adjustment and well-being in the era of COVID-19: Implications for human resource management. *Journal of Business Research*. 116,183-187.
- Chatzipanagiotou, P.; Katsarou, E. (2023). Crisis Management, School Leadership in Disruptive Times and the Recovery of Schools in the Post COVID-19 Era: A Systematic Literature Review. *Educ. Sci.* 13, 118.
- Collings, D.G., McMackin, J., Nyberg, A.J., Wright, P.M. (2021). Strategic Human Resource Management and COVID-19: Emerging Challenges and Research Opportunities. *Journal of Management Studies*, 58(5), 1378–1382.
- Crawford, J. & Cifuentes-Faura, J. (2022). Sustainability in Higher Education during the COVID-19 Pandemic: A Systematic Review. *Sustainability*, 14, 1879.
- Cucinotta, D., & Vanelli, M. (2020). WHO Declares COVID-19 a pandemic. *Acta Biomed.* 19(1), 157-160.
- Elmer, T., Mepham, K., Stadtfeld, C. (2020). Students under lockdown: Comparisons of students' social networks and mental health before and during the COVID-19 crisis in Switzerland. *PLoS ONE*, 15(7), 1–22.
- Frieden, T.R., Buissonnière, M., & McClelland, A. (2021). The world must prepare now for the next pandemic. *BMJ Global Health*, 6, e005184.
- Foster, E., & Smith, C. (2015). Integrating resilience planning into university campus planning: Measuring risks and leveraging opportunities. *Planning for Higher Education Journal*, 44(1), 10–19.

- Sin, C., Tavares, O., & Aguiar, J. (2023). COVID-19: Threat or Opportunity for the Portuguese Higher Education's Attractiveness for International Students? *Journal of Studies in International Education*, 27(1), 21–38.
- Tasci, K. Drewery, M. L., Anderson, R. G. Swafford, M. (2021). Adoption of Software in the Post-Secondary Agricultural Classroom as a Result of the COVID-19 Pandemic COVID-Pandemic, *NACTA Journal*, COVID 19 Special Issue, 44-54.
- Thielsch, M. T. Roseler, S. Kirsch, J. Lamers. C. Hertel, G. (2020). Managing Pandemics—Demands, Resources, and Effective Behaviors within Crisis Management Teams, *Applied psychology: an international review*, 70 (1), 150–187.
- Titko, M. & Ristvej, J. (2020). Assessing Importance of Disaster Preparedness Factors for Sustainable Disaster Risk Management: The Case of the Slovak Republic. *Sustainability*. 12, 9121.
- Toquero, C. M. (2020). Challenges and Opportunities for Higher Education amid the COVID-19 Pandemic: The Philippine Context, *Pedagogical Research*. 5(4), 1-5.
- Trump, B.D., & Linkov, I. (2020). Risk and resilience in the time of the COVID-19 crisis. *Environment Systems and Decision*, 40,171–173.
- UNESCO-IESALC (2020). *COVID-19 and Higher Education: National Public Policies*.
- Viner, R.M., Russell, S.J., Croker, H., Packer, J., Ward, J., Stansfield, C., Mytton, O., Bonell, C., Booy, R. (2020). School closure and management practices during coronavirus outbreaks including COVID-19: a rapid systematic review. *Lancet Child Adolesc Health*. 5, 397-404.
- Wadud, I.M. (2023). *Financial Sustainability, Cost-Saving Strategies and Contingency Plans in Higher Educational Institutions during the COVID-19 Pandemic*. In: Sultan, P. (eds) *Innovation, Leadership and Governance in Higher Education*. Springer, Singapore.
- Walby, S. (2022). Crisis and society: developing the theory of crisis in the context of COVID-19, *Global Discourse*, 12(3-4), 498-516.,
- Workers—An Online-Based Inquiry. *Sustainability*, 12, 9004.
- Maurrasse, D. (2020). *Challenges to US higher education in performing local missions during and after the Covid-19 pandemic*, In Higher Education's Response To The Covid-19 Pandemic Building a more sustainable and democratic future(Sjur Bergan et al.), Council of Europe, Series No. 25, 67-79.
- McKim, A. J., Sorensen, T. J. and Burrows, M. (2021). The COVID-19 pandemic and agricultural education: An exploration of challenges faced by teachers, *Natural Sciences Education*, Special Section: In a Covid - 1 9 World, 50: e20060, 1-10.
- Nenko, Y., Orendarchuk, O., Rudenko, L., & Lytvyn, A. (2021). Anti-crisis management in Higher Education institutions of Ukraine during the Covid-19 pandemic. *Revista Brasileira de Educação do Campo*, 6, e12838.
- O'Connor, R.C., Wetherall, K., Cleare, S., McClelland, H., Melson, A.J., Niedzwiedz, C.L., O'Carroll, R.E., O'Connor, D.B., Platt, S., Scowcroft, E., Watson, B., Zortea, T., Ferguson, E., Robb, K.A. (2021). Mental health and well-being during the COVID-19 pandemic: longitudinal analyses of adults in the UK COVID-19 Mental Health & Wellbeing study. *Br J Psychiatry*. 218(6), 326-333.
- Oleksiyenko, A., Mendoza, P., Riaño, F.E., Dwivedi, O.P., Kabir, A.H., Opatha, H. H. D. N. P. (2022). COVID-19 in Sri Lanka and Seven HRM Related Recommendations against COVID-19. *Asian Journal of Social Sciences and Management Studies*, 7(2), 152-157.
- Rayburn, S.W., Anderson, S., & Sierra, J.J. (2021). Future thinking continuity of learning in marketing: a student perspective on crisis management in higher education. *Marketing Education Review*, 31(3), 241-255.
- Sawada, Y., & Sumulong, L.R. (2021). Macroeconomic Impact of COVID-19 in Developing Asia. ADBI Working Paper 1251. Tokyo: Asian Development Bank Institute. Retrieved May 19, 2022 from <https://www.adb.org/publications/macroeconomic-impact-covid-19-developing-asia>
- Shaw, M. D. (2017). Pathways to institutional equilibrium after a campus disaster. *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 25(2), 103–110.

WHO. (2023). WHO Coronavirus (COVID-19) Dashboard. <https://covid19.who.int/>

Welch, A. (2022). COVID Crisis, Culture Wars and Australian Higher Education. *High Educ Policy*, 35, 673–691.

